

FEKETE ZSUZSANNA
PRO KATALÓNIA:
IGAZSÁGOT A KISNEMZETNEK

Győri Szabó Róbert: *Katalónia. A függetlenség álma. A katalán önállóság történeti nézőpontból.* Osiris Kiadó: Budapest, 2021. 531 oldal

A „kisnemzet” fogalom nem az adott nemzet lélekszámára vonatkozik, hanem az adott országon belüli státuszára utal, arra, hogy az államalkotó nemzethez képest kisebb, az államhatalomból kiszorított, kisebbségi sorban él. (15. old.) Győri Szabó Róbert ezen definíció mentén jellemzi a katalánokat Spanyolországban az Osiris Kiadónál megjelent legújabb könyvében, amely az egy éven át tartó katalániai tartózkodása után született meg, a szerzőtől megszokott, megbízható alaposággal, több mint félezer oldalnyi terjedelemben. A kötet előzménye a 2016-ban az Akadémiai Kiadónál kiadott *FC Katalónia. A Barca és a katalán függetlenség* című könyve, amely a labdarúgáson keresztül mutatja be a katalán nemzeti identitást mint kultúrtörténeti jelenséget. A *Katalónia* ezzel szemben szakkönyv, amely ugyancsak a katalán nemzeti identitás köré épül, de elsősorban politikatörténeti megközelítésből, amelynek alapjául a kint töltött idő alatt összegyűjtött kutatási anyag szolgált.

A könyv nemcsak egyszerűen ismerteti a katalán kisnemzet történetét és a függetlenségi törekvéseit, hanem széles történelmi távlatokban foglalkozik az önrendelkezéshez való viszonyával és vállalkozik annak kontinuitásának bizonyítására, holott már a címben is szereplő *A függetlenség álma* utal azon jelenség megragadásának nehézségére, amely szemben áll Spanyolország egységéről és dicsőségéről szóló mítosszal a 15. század óta. Az elmúlt bő évtizedben felélénkülő függetlenségi törekvéseket tehát Győri Szabó több évszázadra vezet vissza, sokkal mélyebb értelmezési keretek között, mint hogy egyszerűen politikai, gazdasági tényekkel meg lehetne indokolni és tárgyalni azokat.

Győri Szabó kisebbségpolitika, autonómia, regionalizmus témájában írt könyvei alpművek, egyetemeken tanítják és valamennyi kutatás alapját képezik itthon. Ezen kötete sem okozhat csalódást a katalán függetlenséggel még csak most ismerkedőknek és annak szakértőinek sem, hiszen magabiztosan tölti ki a rendelkezésére álló teret.

A könyv *A katalán önállóság történeti nézőpontból* alcímet viseli, mivel egészen Katalónia történetének kezdeteitől indít a szerző, az államiség középkori gyökereitől, bemutatja a fénykort és a válságot, valamint a perszonaluniót Kasztíliával. Az önállóság elvesztését is feltárja a 18. századtól, amely a spanyol államba való beolvasztással valósul meg. Majd elérkezve a 19. századba, leírja a nacionalizmus kibontakozásának hatásgyakorlását a katalán nemzeti ébredésre is, amely a 20. századra már át is fordul politikai nacionalizmusba. Az autonómia folyamatát részletesen ismerteti az elmúlt száz évben, egészen napjainkig, elemezve a belső és külső erőket, amelyek azt alakították. Fotókkal, ábrákkal és táblázatokkal, választási és népszavazási eredményekkel szemléltetve, hogy Katalóniában az önállóság iránti törekvés sosem szűnt meg létezni. Katalán és spanyol kifejezésekkel ismerteti az adott jelenségeket, amelyekhez szükséges fogalmi kereteket is tisztázza, mint például a történeti és értelmezési különbséget a „*pueblo*” és a „*nacion*” között, vagy a „*fuero*” eredetéről, amely a nemesi kiváltságok egy fajtáját jelölte, vagy éppen a tartományi önkormányzati testület, a „*junta*” és a járási szintű, hagyományos katalán közigazgatási egység, a „*comarca*” jelentőségét. Számszerűsítve adja közre a függetlenség elvesztését, hogy mit jelentett kormányzati szinten évszázadokra visszamenően a spanyol királyság hegemoniája egy „kisnemzetnek”. Példaként hozza fel, hogy 1833–1901 között hozzávetőlegesen ezer spanyol kormánytagból csak huszonöt volt mindösszesen katalán, holott összlakosság-arányosan már a 19. században is 10%-ra volt tehető nagyságuk. (81–85. old.) Győri Szabó a katalán nemzet iránti nagy empátiával, de kellő tárgyilagossággal és a tényekre támaszkodva, stílusában közérthetően, mint egy regényt tárja az olvasó elé a katalánizmus jelenségét és Katalónia függetlenségi harcának politikai, gazdasági és kulturális eszközeit, kitérve olyan részkérdésekre is, amelyeket nehéz megválaszolni, mint például, mi az oka annak, hogy a baszk és a katalán érdekérvényesítés nem együttes erővel küzd jogainak kiterjesztéséért? (345. old.) Továbbá bemutatja a modern katalán függetlenségi törekvéseket is, melyeket visszavezet a 19. század első felében kialakult gazdasági fellendüléshez, amelynek köszönhetően – az elsősorban a gyarmatokról beszerzett textilek miatt – a katalán könnyűipar kiépülhetett és uralkodóvá válhatott Spanyolország-szerte. Ezen növekedés eredményeként Barcelona olyan ipari várossá fejlődött, ahol országos szinten is elsőként szerveződött meg a munkásmozgalom. Szakszervezeteket alakítottak és megtartották az első kongresszusaikat, amelyek hivatalos nyelve ugyan spanyol volt, de sok esetben az eseményeken mégis katalán nyelven beszéltek a résztvevők. A gazdasági fejlődésnek köszönhetően sokan támogatták a centralizált spanyol hatalmat, de ennek ellenére ezen időszakban kezdett elterjedni az az alaptalan vádaskodás is, hogy a katalánok kizárólag saját anyagi gyarapodásukkal törődnek, és nem szolidárisak kellőképpen a spanyol állammal. Miközben már ekkor is a centralizáció jegyében zajlottak a spanyol infrastrukturális fejlesztések, erősen támaszkodva a katalán gazdasági erőre. (92–93. old.)

Győri Szabó kitér és röviden, közérthetően ismerteti a sokszor hivatkozott mozgalmakat is, mint amilyen a spanyol *karlismus* volt, amely bár II. Izabella királynő trónöröklésével szemben kialakult politikai mozgalom volt, de amelynek tradicionalista vonulatához a katalánok is tudtak kapcsolódni a regionalizmus visszaállítása érdekében. További ismertetett mozgalomként felhozható a kulturális romantika egyik hulláma, a *Renaixença*, amelynek köszönhetően a katalán nyelv gyorsan újjáéledt a kultúrában, még ha a közigazgatásból és a politikából továbbra is hiányzott. Mindehhez hozzátartozik az is, hogy a 20. századig Katalónia többségében etnikailag és nyelvileg homogén maradt a kétszáz évnyi spanyolosítás ellenére is. Ezzel magyarázható a katalán nyelv gyors kulturális térnyerése és intézményesülése. (94–97. old.) Győri Szabó kronológiai sorrendben haladva tovább az 1920-as évek Primo de Rivera kismemzetgyűlölő diktatúráján és annak paradox jelenségein vezet végig az olvasót, mint amilyen az állami támogatásból nem részesülő, piaci alapon fenntartott katalán újság és könyvkiadás prosperálása volt, majd folytatja a második köztársaság és a katalán autonómia történetével, annak legendás alakjával Francesc Maciával, az akkor még csak átmeneti katalán kormány, a Generalitat első elnökével. Ezt követik a polgárháború gyötrelmes évei és a Francokorszak megtorló évtizedei, amelyek során Katalónia háromszorosan volt büntetve: egyszer köztársaságpárti bázisként, másodszor baloldali „vörösként” és harmadszor szakadár területként. (161. old.) A diktatúra lebontásával vette kezdetét a spanyol demokrácia megteremtése, amelynek fontos eseménye volt az 1977-es országos választások, valamint az 1978-as spanyol alkotmány, amely a baszk és katalán követeléseknek engedve, de hatalmi térnyerésüket mérsékelve az ország más területeire kiterjesztette az autonómiát. Győri Szabó részletesen veszi sorra és elemzi a spanyol alkotmány elfogadását és a katalán státúumokat, a katalán politikai élet kiépülését és a nyelv- és sportpolitikai eseményeket és stratégiákat. A szecessziós mozgalmat is részletesen megvizsgálja, a katalán nemzeti identitás eredetének, erejének felmérésével, keresve a függetlenségi vágy elmúlt évtizedes fellobbanásának okait.

A könyv tagolása tekintetében a történeti áttekintés nagyobb hangsúlyt fektet az elmúlt évtizedek eseményeire, sőt egészen a katalán szecessziós mozgalom esélyeire is kitér néhány oldal erejéig, amellyel nemcsak rendkívül aktuálissá teszi a művet, hanem annak jövőbeni reflexiójához is helyet készít. A szerző nem mulasztja el a közelmúltban kialakított, saját megfigyelésin alapuló benyomásainak és személyes következtetéseinek is a leírását a fejezetek között, egy adott meghatározott és szeparált helyen. (432–434. old.) Bibliográfiájának jelentős részét adja a katalán, a spanyol és a nemzetközi szakirodalom, amelyet kiegészít a magyarországgal is, amelyek közvetlenül, vagy közvetetten foglalkoztak Katalóniával: Anderle Ádám hispanista történésztől Tóth Norbert kisebbségjogi szakértő, politológus-jogászig, a *Mediterrán Világ* tanulmányaitól a *Külügyi Szemle*

cikkeiig. Mindezek mellett pedig fontos részét képezi a felhasznált forrásoknak a 2014 és 2015 között készített huszonegy, többségében függetlenség párti interjú a szecesszió kérdéséről.

A könyv jelentősége többek között az, hogy egyrészt a magyar olvasóknak nyilván rokonszenves – a focirajongókon túl is – a katalán nemzet függetlenségi eszménye, hiszen ez a magyar nemzeti kultúra és művelődés részét is képezi, nagy hagyománnyal rendelkezve e téren. Másrészt a külhoni magyar közösségek szempontjából is a fókuszba kerül a katalán autonómia, mint követendő, vagy éppen nem követendő példa, hiszen a katalán elszakadási törekvések élénk figyelemmel való kísérése már önmagában is kompromittálhatja a magyar érdekképviselői szervezeteket a többségi társadalom érzékenysége okán. Ugyanakkor az európai polgári kezdeményezések szempontjából elkötelezett szövetségesek lehetnek a katalánok a kisebbségjogi problémák mélységében való megértése folytán, mind a nemzeti régiók, mind pedig a Minority SafePack esetén. Harmadrészt a zajló orosz–ukrán háború egyik gyújtópontjaként is értelmezett Ukrajnában élő orosz kisebbség „kisnemzeti státusa” is figyelmeztet az európai nemzeti kisebbségek ügyének fontosságára. Győri Szabó Róbert könyve bár 2021-ben jelent meg, de 2022-ben még időszerűbbé vált.